

שופטים, המדור - הגיגים, ד"ר חזות גבריאל

הארץ השופטת!

כל חיי האדם באשר הוא מתנהלים בתוך 'פרוסת אדמה ואויר' שעוביה נמדד במטרים לא רבים. מה רוחבה, אורכה, ועוביה של פרוסת אדמה זו לעומת המרחבים האינסופיים של היקום? ההשוואה יוצרת גיחוך, התפעלות, ותימהון גם יחד. מה יש בה באותה פרוסת אדמה המייחדת אותה מן המרחבים האין סופיים העוטפים אותה? האם מרכזיותו של האדם ביקום, אם אכן הוא כזה, משפיעה גם על התווך שבו הוא חי את חייו?

ולעניין אחר אך באותו עניין (יובהר בהמשך), האם המשפט "ושפטו את העם משפט צדק", הוא משפט תוצאה או צווי (מחלוקת רמב"ם - רמב"ן)? אם אינו משפט צווי, תוצאה של מה הוא?

מדוע בכלל יש צורך להקים מערכת משפטית? התשובה: שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר הִ' יִלְהֶיךָ נִתֵּן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צְדָק: מכאן אנו מזהים שתי מטרות עקרוניות. האחת, לך במובן של צרכיך, זה עניין פונקציונאלי. השנייה - בכל שעריך במובן של הוראה או צווי בלתי תלוי בצרכיך. הוראת המילה לך, מורה על הקמת מערכת משפט כרפלקציה למציאות המכוערת. לעומת זאת, המלים בכל שעריך, מורות על צווי בלתי תלוי במציאות. עם ישראל מתבקש להקים מערכת משפטית פורמאלית בכל עיר ועיר. אין לאשר שום תוכנית מתאר ללא בניין בית משפט ומשטרה בדומה לבניין של בית ספר. מה אם כן יהיה תפקידו של בית המשפט אם אין מערכת פשיעה? האם סתם כך ישולמו משכורות לשופטים ולשוטרים חסרי מעש?

על בסיס מאפייני המערכת המשפטית כפי שהמקרא מציג נראה כי היא נושאת אופי של **מערכת עיצבית מקיפה המחיה את הרקמה הנושאת אותה, דהיינו את אותה 'פרוסת אדמה ואויר' עליה האדם או היהודי חיים.** הדרישות המקראיות מן המערכת מצביעות על כך שהתורה מתייחסת למערכת זו כאל מערכת מניעתית - חינוכית, ולא רק כאל מערכת רפלקטיבית. עם ישראל מתבקש להקים מערכת משפט ייחודית באופייה לא בשל התחזית לריבוי עבריינים אלא כדי למנוע עבריינות בכלל. זו אינה מערכת הגדלה וקטנה לפי מספר האירועים הפליליים או מעשי העוולה אלא לפי **גודל האוכלוסיה בלבד**. תפקיד השופט והשופט הוא תפקיד של מחנך לא של מעניש או כולא.

יותר מכך, פילוסופית, בחרה התורה ולא רק באופן מטאפורי את התווך החומרי כתווך שבו מתרחשים האירועים המשפטיים. אפשר היה לבחור **זמן** או **סיבתיות** או **עצם** כקטגוריות שבהם מתוארים האירועים והסיבות. לדוגמה: וַיֹּאמֶר מֶה עֲשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אֲחֶיךָ צִעְקִים אֵלַי מִן־הָאָדָמָה. ודוק, לא מן השמיים, או מן הזמן ש'נפגעו' ממעשה הרצח הראשון בהיסטוריה. דווקא האדמה צועקת כי המערכת העיצבית המצויה בתוכה גרמה לה לכאב נורא בשל הרצח. על רקע הצעה זו יתבהרו הרבה ממאפייני מערכת המשפט המקראית. גם ברקמה זו (=אדמה) יש הבדל בין אדמת ארץ ישראל לבין שאר האדמות המרכיבות את אותה פרוסה דקה. 'אדמת ישראל' רגישה יותר לעוולות בשל המערכת העצבית הגדולה והרגישה שנפרשה בה בהוראת האל. בתי דין בכל עיר ועיר, בתי דין לשבטים, ארבעים ושמונה ערי לויים כערי מקלט ושש ערי מקלט שזה כל ייעודן.

ראיה זו יש בה כדי להבהיר מספר סוגיות במערכת המשפט המקראית: פיזור גיאוגרפי, הירארכיה, בתי משפט לשבטים, ערי מקלט, עגלה ערופה, אחריות הדיין בטעות שיפוטית, אי סופיות של הדין, בתי דין בחו"ל, ולבסוף את המונח - "הארץ הטובה".

דברים פרק ט (ו): וַיִּדְעֶתָ פִּי לֹא בְצַדְקָתְךָ יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ נִתֵּן לָךְ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ פִּי עַם־קְשֵׁה־עֲרָף אָתָּה:

משה רבנו מכנה את הארץ בשם הארץ הטובה בספר דברים בלבד, הכל במסגרת נאומו האחרון. יושם לב בפסוק האחרון יוצר משה רבנו את הזיקה בין המונח הלא ברור 'הארץ הטובה' לבין יסוד ה**צדק**. כמו - וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צְדָק.

להערות: hazutg@gmail.com